

IQTIDORLI BOLALARNING KOMMUNIKATIV VA TASHKILOTCHILIK XUSUSIYATLARI PSIXOKORREKSIYASI

Abdullayeva Zuhro Ismoilovna

Termiz davlat universiteti Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada iqtidorli o'quvchilarda tadqiqot ishi olib borildi. Ko'pchilik olimlar uchun, masalan, rus olimlari uchun qobiliyatni o'lchashning ishonchli mezonini - bu shaxs yutuqlarini va uning qobiliyatidagi o'zgarishlarni bevosita faoliyat jarayonida qayd etishdir. Qobiliyatlar muammosi eng avvalo inson aqlu-zakovatining sifati, undagi malaka, ko'nikma va bilimlarning borligi masalasi bilan bog'liq.

Kalit so'zlar: *Psixologiya, aql va idrok, muloqot, iqtidor, shaxs, tadqiqot, ijtimoiy-psixologik, qobiliyat, shaxs.*

Kirish. Odamlarning o'quv, mehnat va ijodiy faoliyatidagi o'ziga xoslikni tushuntirish uchun psixologiya fani birinchi navbatda qobiliyatlar va iqtidor masalasiga murojaat qiladi. Chunki qobiliyatli odamdan avvalo jamiyat manfaatdor, qolaversa, o'sha insonning o'zi ham qilgan har bir harakatidan o'zi uchun naf ko'radi.

Qobiliyatlar muammosi eng avvalo inson aqlu-zakovatining sifati, undagi malaka, ko'nikma va bilimlarning borligi masalasi bilan bog'liq. Ayniqsa, biror kasbning egasi bo'lish istagidagi har bir yoshning aqli va intellektual salohiyati uning malakali mutaxassis bo'lib yetishishini kafolatlagani uchun ham psixologiyada ko'proq qobiliyat tushunchasi aql zakovat tushunchasi bilan bog'lab o'rganiladi. Olimlar qobiliyatlarning rivojlanish mexanizmlari, ularning psixologik tarkibi va tizimini aniqlashga, ishonchli metodikalar yaratib, har bir kishining aqli sifatiga aloqador bo'lgan ko'rsatgichni o'lchashga uringanlar. Ko'pchilik olimlar odam intellektida uning verbal (ya'ni so'zlarda ifodalanadigan), miqdoriy (sonlarda ifodalanadigan), fazoviy ko'rsatgichlarni aniqlab, ularga yana mantiq, xotira va hayol jarayonlari bilan bog'liq jihatlarni ham qo'shganlar.

Ch. Spirmen faktorial analiz metodi yordamida yuqorida sanab o'tilgan ko'rsatgichlar o'rtasida bog'liqlik borligini isbot qilib, aqlning haqiqatan ham murakkab tuzilmaga ega bo'lgan psixik xususiyat ekanligini ko'rsatdi. Boshqa bir olim Dj. Gilford esa aqlni bir qator aqliy operatsiyalar (analiz, sintez, taqqoslash, mavxumlashtirish, umumlashtirish, sistemaga solish, klassifikatsiya qilish) natijasida

namoyon bo'ladigan xususiyat sifatida o'rganishni taklif etgan. Bu olimlar aql so'zidan ko'ra intellekt so'zini ko'proq ishlatib, bu so'zning o'ziga xos talqini borligiga e'tiborni qaratganlar. Chunki ularning fikricha, intellektual potensialga ega bo'lgan shaxsnigina qobiliyatli, deb atash mumkin. Shu o'rinda «intellekt» so'zining lug'aviy ma'nosini tushunib olaylik. Intellekt - lotincha so'z - intellectus - tushunish, bilish va intellectum - aql so'zlari negizidan paydo bo'lgan tushuncha bo'lib, u aql-idrokning shunday bo'lagiki, uni o'lchab, o'zgartirib, rivojlantirib bo'ladi. Bu - intellekt va u bilan bog'liq qobiliyatlar ijtimoiy xarakterga ega ekanligidan darak beradi. Rus olimi Ye.A. Klimov yoshlar iqtidorining yo'nalishini aniqlash maqsadida faoliyat va kasb - hunar sohalarini asos qilib olib, metodika yaratdi va uning «Professional - diagnostik so'rovnomma» deb atadi. Shunday qilib, u barcha kasblarni ularning yo'naltirilgan sohasiga ko'ra 5 toifaga bo'ldi:

P(T) - tabiat (usimlik, hayvonlar, mikroorganizmlar);

T - texnika (mashina, materiallar, energiyaning turlari) ;

Ch(O)- odam (odamlar guruhi, jamoalar);

Z (B)- belgilar (turli ma'lumotlar, belgili simvollar);

X (I)- badiiy, ijodiy obrazlar (tasviriy san'at, musiqa).

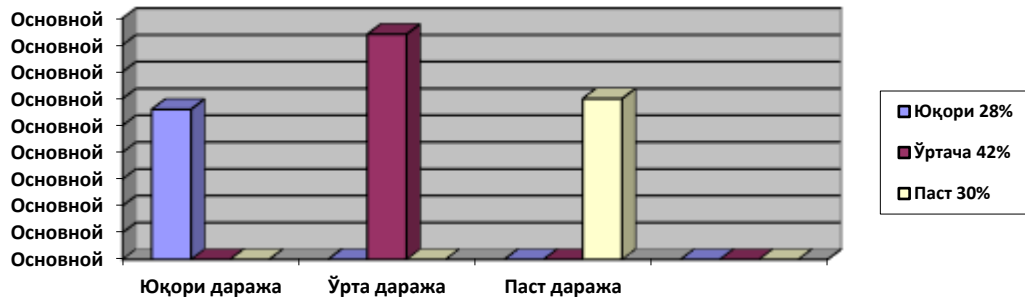
Tadqiqot ishimizda iqtidorli bolalarning kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyatlarini o'rganish bo'yicha "Iqtidorli bolalarning kommunikativ qobiliyatlarini aniqlash testi", "Iqtidorli bolalarning tashkilotchilik qobiliyatlarini aniqlash testi", metodikalari asosida tadqiqotlar olib bordik. Dastlab, diagnostik bosqichda kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyatlarining rivojlanganlik darajasi past bo'lgan o'quvchilarni aniqlab oldik. Har bir qo'llanilgan psixodiagnostik metodika iqtidorli bolalarda kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyati qay darajada rivojlanganligi bo'yicha iqtidorliligini aniqlash maqsadida olib borildi. Natija quyidagidek bo'ldi.¹

“Kommunikativ qobiliyatni aniqlash metodikasi” ko'rsatkichlari

1.jadval.

Respondentlar n=60	Kommunikativ qobiliyat darajalari		
	yuqori	o'rta	past
Soni:	17	25	18
Foizi:	28%	42%	30%

¹“Коммуникатив қобилиятни аниқлаш методикаси” кўрсаткичлари

1.rasm. Kommunikativ qobiliyatni aniqlash metodikasi” ko‘rsatkichlari.

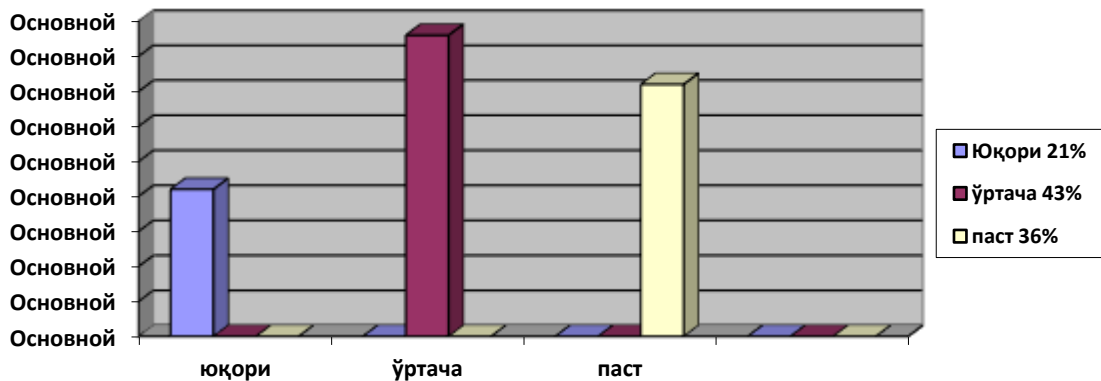
Bizning tadqiqot ishimizda iqtidorli bolalar qobiliyati ayniqsa, kommunikativ qobiliyati yuqori bo‘lishi aytilgan edi, ammo olib borgan tajriba sinov ishlarimiz iqtidorli bolalar guruhida kommunikativ qobiliyati yuqorilar bilan birga o‘rtacha va past darajadagilari ham mavjudligini ko‘rsatdi.

Shuningdek, iqtidorli bolalarning tashkilotchilik qobiliyatini o‘rganish bo‘yicha olib borgan tadqiqotlarimizda ham o‘ziga xoslik, ya’ni tashkilotchilik qobiliyati yuqorilar bilan birga tashkilotchilik qobiliyati o‘rtacha va past darajadagilari ham mavjudligi va ular ko‘pchilikni tashkil etishi ma’lum bo‘ldi.¹

2.jadval.

Respondentlar n=60	Tashkilotchilik qobiliyati darajalari		
	yuqori	o‘rta	past
Soni:	13	26	21
Foizi:	21%	43%	36%

“Tashkilotchilik qobiliyatni aniqlash metodikasi” ko‘rsatkichlari

2.Rasm “Tashkilotchilik qobiliyatni aniqlash metodikasi” ko‘rsatkichlari.

¹ “Tashkilotchilik qobiliyatni aniqlash metodikasi” kўrsatkichlari

Iqtidorli bolalarning kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyatlari diagnostikasi zamonaviy iqtidorli ta'lim-tarbiyasida bu kabi hususiyatlarning rivojlanishiga e'tiborning kamligi, shart-sharoitlarning yetarli darajada har bir iqtidorli bolalarning individualligini xisobga olgan xolda yaratilmaganligini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, iqtidorli bolalarni erta aniqlash, ularni tarbiyalashning pedagogik-psixologik mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunning talabi ekanligini har bir pedagog bilishi va chora tadbirlar rejasini tuzgan xolda ular bilan ish olib borishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Abdullayeva, Z. I. (2023). THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION STYLE IN A TALENTED PERSON. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(17), 302-305.
2. Abdullayeva, Z. I. (2023). IQTIDORLI SHAXS MULOQOTINING SHAKLLANISHIDA IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING AHAMIYATI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(16), 275-277.
3. Narkulov, X. (2023). STUDY OF THE PROBLEM OF INTELLIGENCE AND THINKING IN PSYCHOLOGY. *Modern Science and Research*, 2(10), 987-991.
4. Jurayevna, G. D. (2023). The Role of Parents in the Family in Educating a Spiritually Perfect Child. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 3(11), 117-120.
5. Jurayevna, G. D. (2023). The Role of Parents in the Family in Educating a Spiritually Perfect Child. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 3(11), 117-120.